

Glosa

do postanowienia Sądu Najwyższegoz dnia 11 sierpnia 2005 r. III CNP 4/05¹

Od postanowienia w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia nie przysługuje (art. 424¹ § 1 k.p.c.)

Kluczowym problemem głosowanego orzeczenia jest odpowiedź na pytanie, czy postanowienie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu należy do kategorii postanowień niekończących postępowania w sprawie oraz czy w każdym przypadku od postanowienia w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia nie przysługuje.

Tło sprawy, która stała się przedmiotem postanowienia Sądu Najwyższego, przedstawia się następująco: Postanowieniem z dnia 10 listopada 2004 roku Sąd Rejonowy w Siedlcach nadał klauzulę wykonalności wyrokowi tego Sądu z dnia 25 kwietnia 2002 roku i wyrokowi Sądu Okręgowego w Siedlcach z dnia 25 listopada 2002 roku, wydanemu przeciwko małżonkowi dłużnika Jana G. – Ewie G., ograniczając jej odpowiedzialność do majątku objętego majątkową wspólnością małżeńską. Zażalenie małżonki dłużnika Ewy G. od tego postanowienia zostało orzeczeniem Sądu Okręgowego w Siedlcach z dnia 8 marca 2005 roku oddalone. Postanowienie Sądu Okręgowego oddalające zażalenie Ewa G. zaskarżyła skargą o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 11 sierpnia 2005 roku skargę odrzucił.

W uzasadnieniu postanowienia Sąd Najwyższy zważył, że skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia przy-

¹ OSNC 2006, nr 1, poz. 16.

sługuje od prawomocnego orzeczenia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, a także – w wyjątkowych wypadkach – przedmiotem zaskarżenia może być prawomocne orzeczenie sądu pierwszej instancji kończące postępowanie w sprawie. Zdaniem Sądu Najwyższego użycie przez ustawodawcę w art. 424 § 1 k.p.c. pojęcia „orzeczenie kończące postępowanie w sprawie” świadczy wyraźnie o zamiarze zawężenia omawianego pojęcia tylko do orzeczeń kończących postępowanie jako całość poddaną pod osąd, z wyłączeniem orzeczeń incydentalnych, ubocznych². Sąd Najwyższy takie orzeczenia, które zamykają jedynie fragment sprawy lub jej boczny nurt czy też dotyczą kwestii wpaddingowej, traktuje jako orzeczenia niekończące postępowania w sprawie. Na skutek faktu, że nadanie klauzuli wykonalności następuje w postępowaniu pomocniczym, toczącym się poza ramami sprawy głównej i jedynie w celu jej uzupełnienia, orzeczenie o nadaniu klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu nie jest „postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie”. Z tych przyczyn na zasadzie art. 428 § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy odrzucił skargę małżonki dłużnika Ewy G.

Podstawową kwestią, a także myślą przewodnią głosowanego orzeczenia jest wykładnia sformułowania „postanowienia kończące postępowanie w sprawie”, które odpowiada kodeksowemu podziałowi postanowień na postanowienia kończące i niekończące postępowania w sprawie (art. 394 § 1 k.p.c.). Postanowieniami kończącymi postępowanie w sprawie są postanowienia zamykające drogę do wydania orzeczenia sądu drugiej instancji, rozstrzygającego istotę sprawy w procesie (wyrokiem), lub w postępowaniu nieprocesowym (postanowieniem), a ponadto postanowienia, które kończą sprawę jako pewną sprawę oddaną pod osąd, a więc dotyczące całości sprawy, a będące ostatnimi orzeczeniami wydanymi w postępowaniu³. Wszystkie pozostałe postanowienia są postanowieniami niekończącymi postępowania w sprawie, kończą one bo-

² Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2000 roku, III ZP 1/00 (OSNC 2001, nr 1, poz. 1).

³ A. G ó r a - B ł a s z c z y k o w s k a, *Orzeczenia w procesie cywilnym. Art. 316-366 k.p.c. Komentarz*, Warszawa 2003, s. 167; t e j ż e, *Apelacja. Zażalenie. Komentarz*, Warszawa 2005, s. 146.

wiem jedynie pewien fragment sprawy, ale nie całą sprawę⁴. Z tych przyczyn postanowienia kończące jakiś fragment sprawy lub jej boczny nurt, finalizujące postępowanie pomocnicze lub czynności przygotowawcze, za kończące postępowanie w sprawie być uznane nie mogą. Judykatura sądowa definiuje postanowienie kończące postępowanie w sprawie na dwa sposoby. Za postanowienie kończące postępowanie w sprawie można uznać postanowienie, którego uprawomocnienie zamyka drogę do rozstrzygnięcia sprawy co do istoty przez sąd drugiej instancji, jeżeli w chwili wydania sąd jest zwolniony z obowiązku dalszego rozpoznawania sprawy. Możliwe jest również przyjęcie, że postanowienia kończące postępowanie w sprawie „to orzeczenia stwierdzające wystąpienie okoliczności powodującej niedopuszczalność kontynuowania postępowania zmierzającego do rozstrzygnięcia sprawy co do istoty przez sąd danej instancji, jeżeli w chwili jego wydania sąd jest zwolniony z obowiązku dalszego rozpoznawania sprawy”⁵. Postanowienie kończące postępowanie w sprawie zamyka drogę do merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy. Ma ono zazwyczaj treść negatywną – sąd odrzuca, oddala, umarza⁶. B. Bładowski do postanowień kończących postępowanie w sprawie zalicza te, które wyłączając możliwość merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy, kończą sprawę w tym znaczeniu, że dalsze postępowanie nie może się już toczyć. Postanowienia niekończące postępowania w sprawie to wszystkie inne postanowienia o charakterze incydentalnym⁷.

Zdaniem W. Broniewicza postanowienie sądu o nadaniu lub odmowie nadania klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu jest z mocy art. 394 § 1 *in inito* w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie⁸. Podobnego zdania jest również M. Muliński,

⁴ Tak Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 24 listopada 1998 roku, III CZP 44/98, (OSNC 1999, nr 5, poz. 87).

⁵ T. Erciński, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II, red. A. Zieliński, Warszawa 2006, s. 178.

⁶ W. Broniewicz, *Glosa do postanowienia SN z dnia 19 listopada 1996 r. III CKN 12/96* (OSP 1997, nr 7-8, s. 390).

⁷ B. Bładowski, *Zažalenie w postępowaniu cywilnym*, Kraków 2006, s. 54 i nast.

⁸ W. Broniewicz, *Wszczęćcie i przebieg postępowania egzekucyjnego*, [w:] *Współczesne tendencje rozwoju procedury cywilnej w Europie*, red. E. Warzocha, Warszawa 1990, s. 78.

który konstruuje tezę, że prawomocne postanowienie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności jest postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie⁹.

Z mocy art. 776 k.p.c. podstawą egzekucji jest tytuł wykonawczy. Tytułem wykonawczym jest tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności.

Art. 777 § 1 k.p.c. wskazuje na rodzaje tytułów egzekucyjnych nadających się do wykonania w trybie egzekucji. Zgodnie z enumeratywnym wyliczeniem wynikającym z wyżej wymienionego przepisu tytułami egzekucyjnymi są prawomocne orzeczenia sądu wydane w formie wyroków lub postanowień, zawierające nadające się do egzekucji roszczenie, jak również stwierdzające istnienie obowiązku prawnego dłużnika. Tytułami egzekucyjnymi są również orzeczenia sądu natychmiast wykonalne (art. 333 k.p.c.), wyroki sądu polubownego oraz ugody zawarte przed tym sądem zgodnie z warunkami zawartymi w art. 711 § 2 k.p.c. Wreszcie tytułem egzekucyjnym jest akt notarialny sporządzony przez notariusza zgodnie z przepisami prawa o notariacie, w którym dłużnik wyraźnie poddał się egzekucji tak co do zapłaty sumy pieniężnej, jak również uiszczenia rzeczy zamiennych lub indywidualnie oznaczonych. Obligatoryjne jest przy tym oznaczenie terminu zapłaty, uiszczenia lub wydania przedmiotu zobowiązania.

Nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu następuje w odrębnym postępowaniu, które toczy się tak w celu uzupełnienia sprawy głównej, jak i w celu urzeczywistnienia wykonalności wydanego przez sąd orzeczenia. Stanowi ono pomost mający na celu umożliwienie wykonania zapadłego w sprawie orzeczenia.

Postępowanie rozpoznawcze jednak nie zawsze musi prowadzić do postępowania egzekucyjnego i tym samym być koniecznym warunkiem tego postępowania¹⁰. P. Wieczorek dzieli przebieg postępowania cywilnego na następujące sekwencje:

⁹ M. Muliński, *Zażalenie w postępowaniu klauzulowym i postępowanie wywołane jego wniesieniem*, Problemy Egzekucji 2002, nr 20, s. 52.

¹⁰ Podobnie, jeśli chodzi o odpowiednie stosowanie przepisów o procesie w postępowaniu klauzulowym, zwłaszcza art. 394 § 1 k.p.c. – M. Lewandowski, *Odpowiednie stosowanie przepisów o procesie do postępowania klauzulowego i egzekucyjnego (na tle wybranych orzeczeń sądowych)*, Problemy Egzekucji 2000, nr 9, s. 42 i nast.

– stadium rozpoznawcze i egzekucyjne; dzieje się tak, gdy tytuł egzekucyjny powstał w postępowaniu rozpoznawczym, to znaczy zapadło orzeczenie zasądające świadczenie lub została zawarta ugoda zobowiązująca do świadczenia niewypełniona dobrowolnie,

– tylko stadium rozpoznawcze; stanie się tak w wypadku wydania orzeczenia ustalającego lub kształtującego, niezdolnego do wykonania w drodze egzekucji oraz w wypadku dobrowolnego spełnienia świadczenia wynikającego z orzeczenia zasądającego,

– tylko stadium egzekucyjne (postępowanie klauzulowe i właściwe egzekucje), jeżeli tytuł wykonawczy nie pochodzi od sądu, nadana mu została jednak sądowa klauzula wykonalności,

– tylko właściwe stadium egzekucyjne, gdy podstawą egzekucji jest szczególny tytuł wykonawczy¹¹.

Zdaniem M. Mulińskiego postępowanie klauzulowe nie jest kontynuacją postępowania rozpoznawczego ani też jego częścią składową. „Jest to całkowicie odrębne, samoistne postępowanie w sprawie, czego najbardziej prężnym przejawem jest okoliczność, że postępowanie klauzulowe może być jedynym postępowaniem sądowym, jakie w danej sprawie zostanie przeprowadzone. Sytuacja taka występuje wówczas, gdy tytułem egzekucyjnym jest akt nie pochodzący od sądu, a postępowanie klauzulowe kończy się odmową nadania klauzuli wykonalności”¹².

Również przeważająca część doktryny traktuje postępowanie klauzulowe nie jako postępowanie pomocnicze, ale jako postępowanie odrębne od rozpoznawczego, jako stadium pośrednie pomiędzy postępowaniem rozpoznawczym i postępowaniem egzekucyjnym¹³. Systematyka przepisów dotyczących nadania klauzuli wykonalności świadczyć może jednak

¹¹ P. W i e c z o r e k, *Funkcje postępowań egzekucyjnego i zabezpieczającego*, Problemy Egzekucji 2000, nr 7, s. 35-36.

¹² M. M u l i ń s k i, *Zażalenie w postępowaniu klauzulowym i postępowanie wywołane jego wniesieniem*, Problemy Egzekucji 2002, nr 20, s. 34; K. L u b i ń s k i, *Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 07.04.1994 r.*, *I Acr 142/94*, Przegląd Sądowy 1997, nr 1, s. 146.

¹³ H. M a d r z a k, *Zakres kognicji sądu w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności w trybie art. 787 k.p.c.*, *Studia cywilne* 1975, t. XXV-XXVI, s. 152; K. K o r z a n, *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1976, s. 142.

o ich przynależności do postępowania egzekucyjnego¹⁴. Postępowanie klauzulowe zmierza do wydania tytułu wykonawczego stanowiącego podstawę egzekucji, która toczy się już według części II k.p.c. Z tych przyczyn Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 14 stycznia 1998 roku¹⁵ uznał, że klauzula wykonalności należy do czynności w postępowaniu egzekucyjnym. Według art. 13 § 2 k.p.c. przepisy o procesie stosuje się do innych rodzajów postępowań, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej. Zasada ta dotyczy też postępowania egzekucyjnego. W zakresie środków odwoławczych¹⁶ istnieje jednak w postępowaniu egzekucyjnym odrębność (zażalenie i kasacja¹⁷). Zasadnym jest stanowisko przedstawione tak w literaturze, jak i orzecznictwie, że postępowanie klauzulowe nie jest kontynuacją postępowania rozpoznawczego ani też nie jest jego częścią składową¹⁸. Sytuacja ta uwydatnia się zwłaszcza w momencie, kiedy sąd nadaje klauzulę wykonalności na akt nie pochodzący od sądu, a będący tytułem egzekucyjnym.

Mając na uwadze powyższe, trudno zgodzić się z uzasadnieniem głosowanego postanowienia w zakresie twierdzenia, że nadanie klauzuli wykonalności następuje w postępowaniu pomocniczym, toczącym się poza ramami sprawy głównej i jedynie w celu jej uzupełnienia, oraz że w tym zakresie sąd nie wydaje postanowienia kończącego postępowania w sprawie. Zwłaszcza w sytuacji, gdy postępowanie klauzulowe jest

¹⁴ J. Jodłowski, *Recenzja pracy E. Wengerka, Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Państwo i Prawo 1971, nr 10, s. 642.

¹⁵ I CKN 19/98, niepublikowane.

¹⁶ Z. Świeboda, *Nadanie przez sąd klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu*, Przegląd Sądowy 1999, nr 3, s. 68.

¹⁷ „Przedstawiona argumentacja opiera się na założeniu, że w postępowaniu rozpoznawczym i w postępowaniu klauzulowym obowiązuje ten sam tok instancji. Jeżeli zatem sąd orzekł w postępowaniu rozpoznawczym w drugiej instancji, a następnie zostało wszczęte przed nim postępowanie klauzulowe, uznaje się, że również w tym ostatnim postępowaniu sąd orzeka w drugiej instancji. Z tego względu wydane postanowienie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności uznawane jest w opisywanym przypadku za niezaskarżalne. Jednakże utożsamianie toku instancji w postępowaniu rozpoznawczym i w postępowaniu klauzulowym nie znajduje uzasadnienia w strukturze postępowania cywilnego”, tak M. Muliński, [w:] *Zażalenie w postępowaniu klauzulowym i postępowanie wywołane jego wniesieniem*, Problemy Egzekucji 2002, nr 20, s. 33.

¹⁸ W. Broniewicz, *Wszczęcie i przebieg postępowania...*, s. 79.

jedynym postępowaniem sądowym, jakie w danej sprawie zostaje wszczęte i przeprowadzone. Sytuacja taka ma miejsce, kiedy sąd nadaje klauzulę wykonalności na tytuł egzekucyjny, jakim jest akt notarialny. Wówczas postępowanie sądowe wszczęte na skutek wniosku o nadanie klauzuli wykonalności jest jedynym postępowaniem sądowym, jakie toczy się w sprawie. Nie jest to postępowanie pomocnicze, a główne, wytoczone w celu uzyskania tytułu wykonawczego. Nadanie zaś klauzuli wykonalności przez sąd drugiej instancji trwale zamyka drogę do rozstrzygnięcia sprawy co do istoty.

Ustawą z dnia 22 grudnia 2004 roku (Dz.U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98) dodano w kodeksie postępowania cywilnego dział dotyczący skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 424¹ do 424¹² k.p.c.). Skarga ta jest aktualna również w ramach postępowania egzekucyjnego (w tym zakresie przepisy części II kodeksu postępowania cywilnego nie przewidują wyjątków, jak ma to miejsce w przypadku zażalenia czy kasacji). Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia przysługuje od prawomocnego orzeczenia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, gdy przez jego wydanie stronie została wyrządzona szkoda, a zmiana lub uchylenie tego orzeczenia w drodze przysługujących stronie środków prawnych nie było i nie jest możliwe¹⁹. Ponadto, w wyjątkowych wypadkach, gdy niezgodność z prawem wynika z naruszenia podstawowych zasad porządku prawnego lub konstytucyjnych wolności albo praw człowieka i obywatela, skarga przysługuje także od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, wydanego przez sąd pierwszej lub drugiej instancji, jeżeli strony nie skorzystały z przysługujących im środków prawnych, chyba że jest możliwa zmiana lub uchylenie orzeczenia w drodze innych przysługujących stronie środków prawnych.

W świetle przytoczonej regulacji, skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia winna przysługiwać również od prawomocnego postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu²⁰ jako postanowienia kończącego postępowanie w spra-

¹⁹ A. Marciniak, *Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2005, s. 145-146.

²⁰ Tamże, s. 146.

wie, co najmniej w zakresie, kiedy jest to orzeczenie wydane na skutek jedyne go postępowania sądowego przeprowadzonego w sprawie. Postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, w przypadku gdy jest nim akt notarialny nie dotyczy jedynie kwestii wpa-dkowej czy bocznego nurtu sprawy. Nadanie klauzuli wykonalności ma w tym przypadku urzeczywistnić wykonanie oświadczenia dłużnika o poddaniu się egzekucji wprost z aktu notarialnego, a postępowanie to-czące się na skutek złożenia wniosku o nadanie klauzuli wykonalności jest jedynym oraz głównym postępowaniem sądowym toczącym się w sprawie, na skutek czego orzeczenie w nim zapadłe należy do orzeczeń kończących postępowanie jako całość poddaną pod osąd, co z kolei umożliwić powinno wniesienie od niego odwołania w postaci skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia.

Monika Jobska